

Boekbespreking van: Guttman, Allen
Sports and American Art. From Benjamin West to Andy Warhol
Amherst and Boston: University of Massachusetts Press, 2011

DE REPRESENTATIVITEIT VAN SPORTSCHILDRIJEN

Ruud Stokvis

Een van de bronnen van kennis over sport in het verleden wordt gevormd door kunstwerken met sportmotieven als onderwerp. Vazen, beelden, mozaïeken en reliëfs met sportmotieven zijn bijvoorbeeld de voornaamste bron van kennis omtrent sport bij de Grieken en andere oude volkeren. Naarmate we meer bij de huidige tijd komen, nemen de schriftelijke bronnen in betekenis toe, maar er zijn ook nog tal van beeldhouwwerken, tekeningen en schilderijen die kunnen bijdragen tot kennis van sport in een meer recent verleden. Hedendaagse kunstwerken met sportmotieven geven inzicht in recente interpretaties van sport.

Kunst met sportmotieven gebruiken om sport beter te leren kennen is slechts een van de doelen die Allen Guttman met zijn boek *Sports and American Art* wil verwezenlijken. Tegelijk wil hij demonstreren dat kennis van de sportgeschiedenis bijdraagt aan het waarderen van op sport betrokken kunst. Als ander hoofddoel wil hij aantonen dat de ontwikkeling van

Thomas Eakins: 'The Champion Single Sculls (Max Schmitt in a Single Scull)', 1871, olie op linnen, 81,9 x 117,5 cm. Collectie Metropolitan Museum of Art in New York.

sport en kunst in de V.S. in onderling verband verloopt en min of meer evenwijdige wegen volgt. Dat is ambitieus en we moeten ons daarom afvragen wat er van de verwezenlijking van die voornemens terecht gekomen is.

Als er iemand is die men een dergelijk project zou willen toevertrouwen, dan is dat Allen Guttman. Hij is (nu emeritus) hoogleraar Anglistiek en Amerikanistiek aan Amherst College, Massachusetts, een van de best aangeschreven colleges van Amerika. Zijn academisch specialisme is dat van de klassiekers van de Amerikaanse literatuur, daarnaast wijdt hij zich aan de sportgeschiedenis.

Guttmans eerste sportboek was het uit 1978 daterende *From Ritual to Record. The nature of modern sports*. Daarin identificeerde hij zeven karakteristieken die de moderne sport, zoals die in de negentiende eeuw ontstond, onderscheiden van de activiteiten waarmee mensen zich daarvoor vermaakten. Ik noem ze, omdat Guttman enkele daarvan ook nog gebruikt om parallellen te zoeken in de ontwikkeling van sport en kunst: secularisme, gelijkheid in kansen, specialisatie, rationalisering, bureaucratische organisatie, kwantificering en het streven naar records.

In de zeventig jaar daarna publiceerde Guttman gemiddeld ongeveer elke drie jaar een boek waarin hij de historische ontwikkeling van een bepaald aspect van sport naging. Deze productiviteit en de kwaliteit van zijn werk maken hem tot een van de belangrijkste sporthistorici van onze tijd.

Vijf periodes

Hoe heeft Guttman zijn ambitieuze plan om de geschiedenis van de relaties tussen sport en kunst in de V.S. te beschrijven, aangepakt? Uiteraard had hij

een periodisering nodig. De tijd tussen de vestiging van de eerste Puriteinse emigranten in de zeventiende eeuw tot het recente verleden (circa 1980/1990) verdeelt hij in vijf periodes: de tijd voor de Amerikaanse revolutie (1776), de periode tot de burgeroorlog (1861), dan een periode die loopt van het eind van de burgeroorlog (1865) tot het eind van de negentiende eeuw. Deze periode deelt hij niet op politieke of economische basis in. Hij noemt het de periode waarin de sporten ontstonden die tot nationale (Amerikaanse) sporten zouden uitgroeien. De vierde periode loopt van het eind van de negentiende eeuw tot halverwege de jaren vijftig. Dit is de periode die gekenmerkt wordt door de opkomst van de grote industriële en commerciële corporaties. De vijfde periode noemt hij 'Yesterday and today'. Deze vrij vage titel geeft aan dat hij enige moeite heeft om het recente verleden te karakteriseren met begrippen zoals globalisering en postmoderniteit. Vooral in dat laatste begrip ziet hij weinig, uitingen van globalisering kan hij niet ontkennen.

Ieder op een periode gebaseerd hoofdstuk verdeelt hij vervolgens in vier paragrafen. Een meestal korte paragraaf waarin hij het maatschappelijke leven in algemene termen beschrijft. Dan drie paragrafen gewijd aan de sport, aan de kunst en aan de aan-sport-gerelateerde-kunst van die periode. Hij beperkt zich bewust tot de schilderkunst. In een algemene conclusie gaat hij na wat hij van de doelen die hij zich stelde, bereikt heeft.

Het geheel is kostbaar uitgegeven op glanspapier. In het midden van het boek is een sectie met 51 in mooie kleuren afgedrukte schilderijen, die hij in de tekst achtereenvolgens bespreekt. Tussen de tekst door staan ook nog eens 45 afbeeldingen in zwart en wit. Het geheel vormt op zijn minst een mooi koffietafelboek. Ik gebruik die term omdat ik methodologisch en theoretisch wel wat heb aan te merken op het boek. Het is een pionierswerk op het gebied van de geschiedenis van de relaties tussen sport en kunst, en daarom is het zinvol de problemen die een dergelijke studie oplevert, te bespreken.

Op den duur worden de paragrafen die in ieder hoofdstuk gewijd zijn aan de ontwikkeling van sport en de ontwikkeling van kunst enigszins hinderlijk. Deze paragrafen nemen ongeveer tweederde van het boek in beslag. Aan de kwaliteit van die paragrafen ligt dat niet. Het is Guttman zeker toevertrouwd om over sport in de verschillende periodes te schrijven. Ook de paragrafen over de kunst van de periodes maken een goede indruk. Ik mis de deskundigheid om dat echt te kunnen beoordelen. Mijn bezwaar is dat in deze paragrafen een poging ontbreekt om het

materiaal te ordenen vanuit een perspectief dat volgt uit zijn doelstellingen. Guttman is er de man niet naar, maar in principe had hij deze paragrafen zo kunnen overnemen van bestaande historische overzichten van Amerikaanse sport en kunst. Dat heeft hij duidelijk niet gedaan, maar de overzichten die hij zelf produceert, staan volledig los van elkaar.

Deze beschrijvingen van de kunst en sport per periode lijken gemaakt te zijn in de verwachting dat dan 'vanzelf' de parallellen in de ontwikkeling van sport en kunst naar voren zouden treden. Hij presenteert zelf ook wel enkele voor de hand liggende parallellen. In de koloniale periode werden sport en kunst terneergedrukt door de weerstand van de puriteinen tegen het plezierig prikkelen van de zintuigen. In de periode na de revolutie en voor de burgeroorlog waren jacht en visserij belangrijke sporten en hadden de kunstenaars belangstelling voor het landschap waarin dat gebeurde. In die tijd ziet men zowel op sport- als kunstgebied de eerste vormen van moderne organisatie. In de periode van de burgeroorlog tot het eind van de negentiende eeuw ziet hij vrijwel helemaal geen parallellen. Inhoudelijk is daar in de 'corporatie'-periode tot in de jaren vijftig ook vrijwel geen sprake van. Wel ziet hij in die tijd parallelle ontwikkelingen bij het ontstaan van sport- en kunstmarkten en het soort bemiddelaars in de vorm van commerciële agenten die er optreden. In de periode na de jaren vijftig van de twintigste eeuw suggereert hij, zonder dat verder uit te werken, enige samenhang tussen de ontwikkeling van het abstracte expressionisme en het ontstaan van een globale sportarena. Concluderend stelt hij: 'I see, in retrospect, that my map of parallel paths is rather messy. I am not distressed. There is not, nor did I ever expect there to be, a perfect correspondence between sports history and art history. I am, however satisfied that I have identified enough point-to-point connections to justify my extended speculation.'

Bourdieu's perspectief

Ik denk dat zijn resultaat veel minder slordig en verward ('messy') zou zijn geweest als hij sport en kunst vanuit een theoretisch perspectief gezien had dat de ontwikkeling op deze beide gebieden omvat. Het vreemde is dat zo'n perspectief beschikbaar is en dat Guttman het vast wel kent. Ik denk dan aan de manier waarop Bourdieu in zijn 'distinctietheorie' aangetoond heeft dat uitingen van de levensstijl van mensen, en daar vallen ook de kunsten en sporten onder, functies hebben om hun klassepositie te benadrukken, in de zin dat zij zich door hun voor-

keuren trachten te onderscheiden van lagere klassen en zich oriënteren op de hogere klassen. Vanuit dit perspectief had hij dan per periode de posities van de voornaamste sociale klassen ten opzichte van elkaar kunnen bezien en op basis daarvan kunnen analyseren hoe dit hun voorkeur voor sporten en hun smaak voor kunst beïnvloedde. Op zijn minst zouden dan de paragrafen over sport en kunst veel meer betekenis voor het onderwerp van het boek gekregen hebben. Bovendien zou dan de periodisering van de Amerikaanse geschiedenis beter gefundeerd kunnen worden. Die zou dan gebaseerd moeten zijn op de ontwikkeling van de verhoudingen tussen de belangrijkste sociale klassen per periode. Alleen al een meer theoretisch geleide periodisering zou de zeggenschap van Guttmanns boek veel goed hebben gedaan.

De vijf paragrafen over *sports-themed art*, die eenderde deel van het boek beslaan, voldoen wel aan de verwachting van iemand die een boek denkt te lezen waarin sport en kunst op een of andere manier met elkaar in verband gebracht worden. In deze paragrafen probeert Guttmann zijn eerste dubbele doelstelling te verwezenlijken: demonstreren dat kennis van de sportgeschiedenis de waardering van kunst met sportmotieven bevordert en omgekeerd dat kunst met sportmotieven nieuwe inzichten kan opleveren in de sportbeoefening van een periode.

Alleen al een meer theoretisch geleide periodisering zou de zeggenschap van Guttmanns boek veel goed hebben gedaan.

Helaas moet ik vaststellen dat Guttmanns commentaar op de schilderijen met sportthema's niet veel verder gaat dan het conventionele commentaar van kunstkenner. Neem bijvoorbeeld de eerste kleurenplaat met een afbeelding van Benjamin West's schilderij 'The Cricketers' uit 1764 (zie pagina 2 voor een afbeelding in kleur). Daarop staat een vijftal weinig atletisch uitziende jonge mannen die – sommigen zittend, anderen staand – met elkaar lijken te converseren. Ze hebben vrij stadse kleren aan. Een van hen heeft een cricketbat in zijn hand, een ander cricketbat ligt onder een stoel. Volgens Guttmann gebruikt de schilder de cricketbats om aan te geven dat de jonge mannen die hij portretteerde, Engelse gentlemen zijn, ook al wonen zij in de Amerikaanse kolonie. Op deze manier interpreteren kunstkenner

altijd al alle mogelijke attributen op schilderijen.

Ook dit onderdeel van het boek mist een algemeen richtinggevend sociologisch of sociaal-historisch perspectief. Ieder schilderij afzonderlijk wordt op een kunstkennerwijze besproken. Soms zijn deze 'kunstrecensies' ook nog weinig overtuigend. Dat is bijvoorbeeld het geval bij de bespreking van mijn favoriete sportschilderij: 'The Champion Single Sculls (Max Schmitt in a Single Scull)' van Thomas Eakins (1871). Guttmann bespreekt dit schilderij vooral in verband met Eakins' interesse voor het lichaam van mannelijke atleten. In zijn conclusie komt hij op dit schilderij terug met het commentaar dat niet in sport geïnteresseerde cultuurliefhebbers via dit schilderij kennis kunnen nemen van het menselijk lichaam in een staat van uitputting.

Ik zie helemaal niets in deze interpretatie. In de eerste plaats is Max Schmitt, een vriend van Eakins, afgebeeld vanaf een vrij grote afstand. Hij drijft in zijn skiff op een spiegelgladde rivier omringd door bomen en struiken met op de achtergrond een in 1871 moderne ijzeren brug. De vrij donkere belichting die Eakins aan het tafereel heeft gegeven, roept een magisch realistisch aandoende namiddagsfeer op. Alleen al de schaal van het tafereel is te groot om het lichaam van Schmitt gedetailleerd te kunnen weergeven. Daar ging het Eakins volgens mij ook helemaal niet om. Schmitt ziet er bovendien helemaal niet vermoeid uit. Hij ligt rustig in balans op het water en kijkt achterom in de richting van de schilder. Eakins heeft volgens mij vooral het indrukwekkende van de omgeving waarin Schmitt zijn sport beoefende, geprobeerd te raken.

The Rookie

Bij Guttmanns bespreking van de *sport-related art* in de twintigste eeuw (hoofdstukken 4 en 5) begon ik me af te vragen wat zijn selectiecriteria waren om schilders en schilderijen op te nemen en te gebruiken om de sport te interpreteren. Een schilderij kan wel op een bijzonder kenmerk van sport attenderen, maar hoe representatief is dat schilderij voor alle schilderijen van sporttaferelen in een bepaalde tijd? Wat heb je aan de kennis van sporthistorie voor het interpreteren van een schilderij dat niet of nauwelijks representatief is voor wat er in een bepaalde periode geschilderd is? Alleen bij een zekere mate van representativiteit van de schilderijen kan men van een visie op sport spreken die kenmerkend is voor een bepaalde periode.

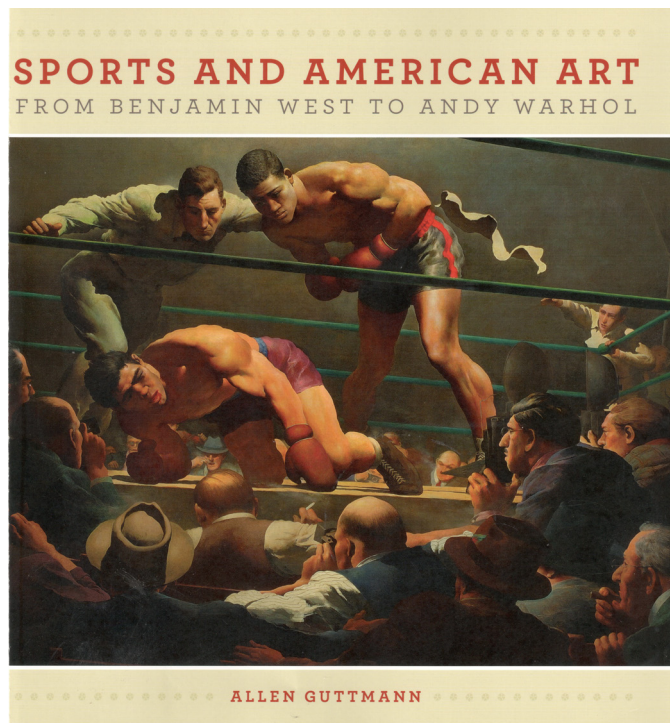
Dit probleem van de representativiteit kreeg ik heel sterk bij Guttmanns bespreking van het werk van Norman Rockwell (1894-1978), die tussen 1916

en 1963 onder meer 322 voorplaten voor de *Saturday Evening Post* vervaardigde. De originelen daarvan waren schilderijen. Daaronder bevinden zich vijftien tot twintig sporttaferelen, afhankelijk van hoe men sport definieert. Daarvan stelt Guttman dat de afbeelding 'Four sporting boys: baseball' vanuit het oogpunt van culturele betekenis het meest interessant is. Twee jongens in honkbalkleding stellen vast wie het eerst mag kiezen bij het vormen van de partijen door hand om hand een honkbal knuppel vast te pakken. Twee anderen kijken toe. Volgens Guttman's interpretatie bevestigt Rockwell hiermee de toenemende oriëntatie van het kinderspel op de moderne sport, terwijl daardoor het traditionele kinderspel, waar Rockwell ook veel voor voelde, vernietigd wordt. Ik vind die interpretatie vergezocht. Belangrijker is dat deze afbeelding mij niet representatief lijkt voor de Amerikaanse sport in de periode waarin Rockwell zijn werk produceerde, de jaren twintig, dertig, veertig en vijftig van de 20e eeuw. Het was de periode dat honkbal veruit de populairste publieksport van de V.S. was. Rockwell besteedde daar aandacht aan.

Norman Rockwell heeft een subtiele gevoel voor menselijke relaties en beschikt over het vermogen om die in een schilderij uit te drukken.

Zijn subtiele gevoel voor menselijke relaties en zijn vermogen om die in een afbeelding uit te drukken, kenmerkend voor zijn beste werk, komen schitterend naar voren in een schilderij als 'The Rookie'. Daarop ziet men de aankomst van de nieuwe aanwinst van een professioneel honkbalteam. Het gaat om het team van de beroemde Boston Red Socks, met herkenbare portretten van de gevestigde spelers. Rockwell geeft schitterend het mengsel van onzekerheid en trots van de nieuwkomer weer, maar ook de schattende blik van de diverse teamleden. De nieuwkomer, hoe pril hij er ook uitziet, zou ooit een bedreiging voor hun positie kunnen vormen. De voorstelling attendeert de toeschouwer op de dynamiek van onderlinge relaties binnen professionele sportteams.

Het probleem van de representativiteit van aan sport gerelateerde schilderijen, zowel in verband met de waardering ervan als met het inzicht dat zij geven in de betekenis van de sport van hun tijd, doet

Omslag van: Guttman, Allen. *Sports and American Art. From Benjamin West to Andy Warhol*. Amherst and Boston: University of Massachusetts Press, 2011.

zich ook nog in een andere vorm voor. Het gaat dan om de vraag of de waardering voor een sport in een bepaalde periode meer berust op typische individuele actiemomenten of op de algemene atmosfeer waarin de sport bedreven wordt. Dat realiseerde ik me toen ik de honkbaltaferelen die Guttman presenteert, vergeleek met die welke in 1987 getoond werden op de tentoonstelling 'Diamonds Are Forever: Artists And writers on Baseball' in het New York State Museum. Op een uitzondering na (pagina 31) laat Guttman alleen maar afbeeldingen zien van een of enkele spelers, al dan niet in actie. In de catalogus van de tentoonstelling bevinden zich dit soort schilderijen ook wel – de omslag toont bijvoorbeeld een slagman in actie – maar duidelijk is dat de meeste schilders geïnspireerd werden door de hele setting van het spel, met beide teams, het veld, het stadion en het publiek. De betekenis van honkbal voor kunstenaars en waarschijnlijk ook voor het algemene publiek lag maar voor een klein deel in de typische individuele actiemomenten en veel meer in de ervaring van de wedstrijd in zijn geheel. Dat geeft aan de sport een andere culturele betekenis dan men op basis van Guttman's selectie zou veronderstellen.

Wanneer wij verder inzicht willen verwerven in de verhoudingen tussen sport en kunst is een duidelijk en relevant theoretisch perspectief nodig. Ook zal het probleem van de representativiteit van de kunstwerken zorgvuldig behandeld moeten worden. Laat dit niemand remmen om zich te vergapen aan dit prachtige boek.